Peter, ki je k nam

Boris Kidrič je po številnih mnenjih zelo pomembna osebnost slovenskega 20. stoletja. Z osamosvojitvijo smo o njem zvedeli še marsikaj dotlej zamolčanega. Tudi reči, ki blestečo podobo junaka nekoliko zameglijo

Georg Mohr

Utrujen od težke bolezni, le nekaj dni pred smrtjo, je Boris Kidrič še našel moči za šalo. Sestavil je vrsto nagrobnih napisov za svoje najbližje, enega pa tudi zase. Tako pravi: "Tu počiva Boris Kidrič - Peter, včasih burja, vselej veter." Ni težko uganiti, da je zadel žebljico na glavico. Boris Kidrič je pomenil stalni veter, ki je pred seboj neustavljivo čistil ozračje. In Boris Kidrič je pomenil burjo. Tako, ki pred seboj očisti, kar je očistiti treba, in tako, ki bo najmočneje zapihala takrat, ko bo čas za to. Boris Kidrič je bil ena najznamenitejših slovenskih osebnosti 20. stoletja. Nekaj desetletij le slavljen in eden največjih junakov jugoslovanske Slovenije. Z osamosvojitvijo smo izvedeli še marsikaj dotlej zamolčanega. Tudi reči, ki blestečo podobo slovenskega junaka nekoliko zameglijo.

Boris Kidrič se je rodil leta 1912 na Dunaju, v prestolnici naše takratne države Avstro-Ogrske, materi Jelici in očetu dr. Francetu Kidriču, velikemu intelektualcu, takrat knjižničarju Dvorne biblioteke na Dunaju, pozneje pa univerzitetnemu profesorju in članu Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Boris je na Dunaju prebil le dve leti, ob izbruhu prve svetovne vojne sta se z materjo preselila na Knežec pri Rogaški Slatini, kjer je bila nekakšna domačija družine Kidričevih. Prve svetovne vojne se je le megleno spominjal. Zato pa je njene posledice pozneje toliko bolj poglobljeno preučeval. Hitro je doumel, da se je z njenim koncem sklenilo tisoč let dolgo obdobje nemške prevlade nad Slovenci. Čeprav tudi takratna rešitev, skupna država, ki smo jo delili s Hrvati in Srbi, še ni bila idealna, je vendarle pomenila korak naprej. Ko se je v Slovenijo vrnil še oče, je k sebi v Ljubljano poklical družinico. Boris je osnovno šolo poslej obiskoval v Ljubljani. To so bila leta, ko je nastajala komunistična (takrat socialistična delavska) stranka, prav tista, ki ga bo kmalu obsedla in ga tudi napravila za enega največjih slovenskih politikov sploh.

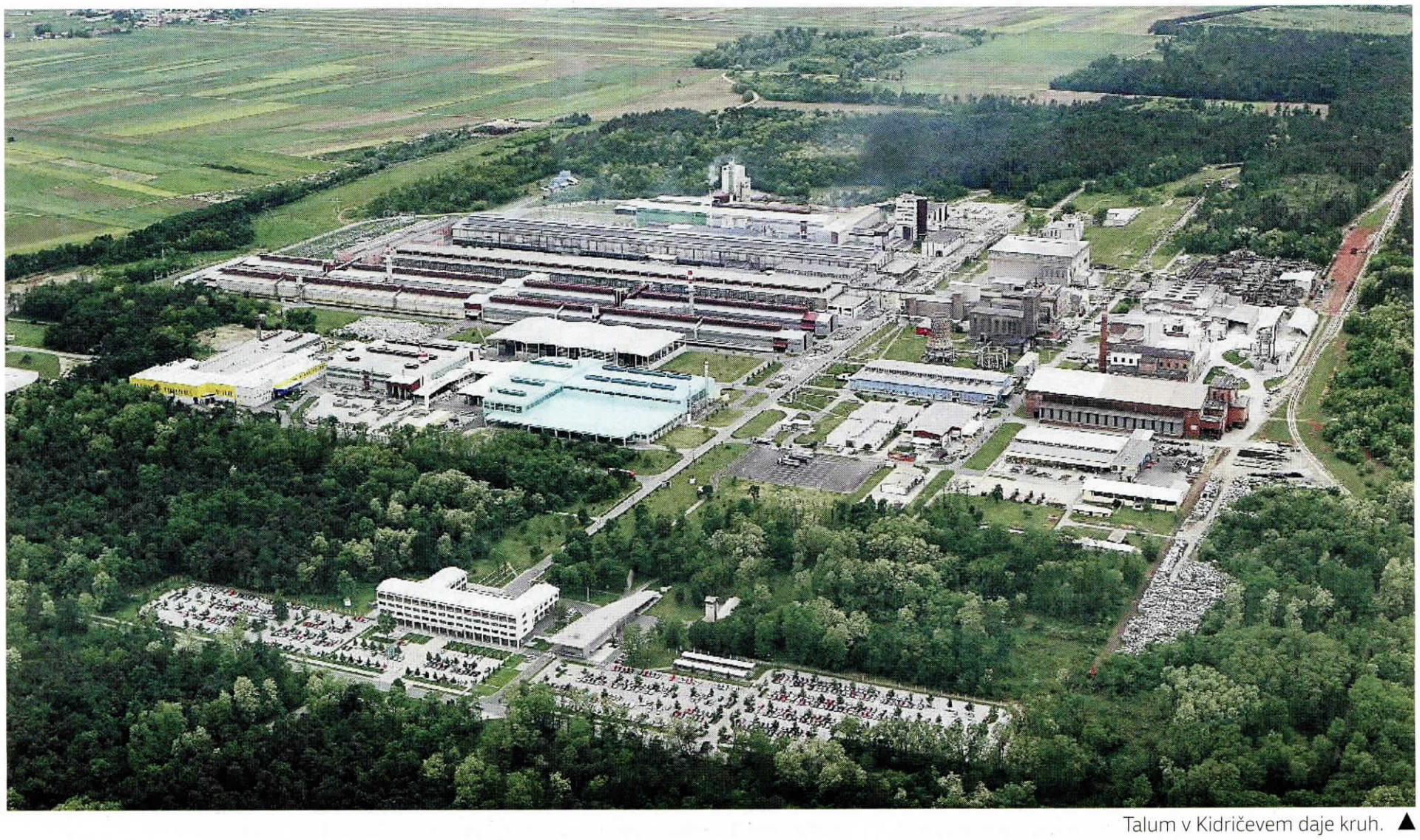
Najboljšega učenca izključili

Boris Kidrič je bil menda odličen, skoraj genialen učenec. Šola, še bolj pa domače okolje, kjer so mu starši lahko odgovorili skoraj na vsako vprašanje, je oblikovalo mladega fanta, ki so mu prav vsi napovedovali blestečo prihodnost. A v mladeniču je zorel neverjetno izražen socialni čut. Kot večino mladih (še dandanes!) so ga bliskovito očarale socialistične ideje. Že leta 1927, štel jih je komaj petnajst, se je priključil krogu Vlada Kozaka, tam pa spoznal vse svoje bodoče najtesnejše sodelavce, tudi Edvarda Kardelja. Še je prebiral dela Levstika, Cankarja, Kosovela, a vse bolj tudi Marxa, Engelsa, Plehanova, Trockega in druge. Nadaljevanje zgodbe je avtomatika: leta 1928 je bil sprejet v Komunistično partijo Jugoslavije, že kakšen mesec prej v SKOJ (Zveza komunistične mladine Jugoslavije). Ne eni ne drugi niso ostali le pri sestankih in preučevanju literature. Kmalu je sledilo delo na terenu, organiziranje demonstracij, stavk, obešanje rdečih zastav, deljenje letakov.

Kraljevina Jugoslavija je tista leta pokala po šivih. Politična in gospodarska kriza je narekovala kralju Aleksandru, da razglasi diktaturo (6. januarja 1929). Komunistično stranko so prepovedali, za revolucijo, ki so si jo mladi idealisti želeli, je bilo prezgodaj. S tem dogajanjem je najstniška leta preživljal tudi Kidrič. Najprej se je v šoli sprl z veroučiteljem. Posledica: izključitev iz poljanske gimnazije, kamor se je – čeprav najboljši učenec – smel vrniti šele čez poldrugo leto. A Borisa in njegovih komunističnih prepričanj se več ni dalo spremeniti. V neki akciji so ga ujeli, ga zaprli, in takoj ko je dopolnil osemnajst let, tudi obsodili na leto dni zapora. Kazen je odslužil v Mariboru (ki je takrat veljal za enega bolj strogih zaporov). Za rešetkami se je njegovo komunistično prepričanje zgolj še okrepilo. Ko je naposled zakorakal na prostost, je bil že komunist. Profesionalni.

So komunista izdali komunisti?

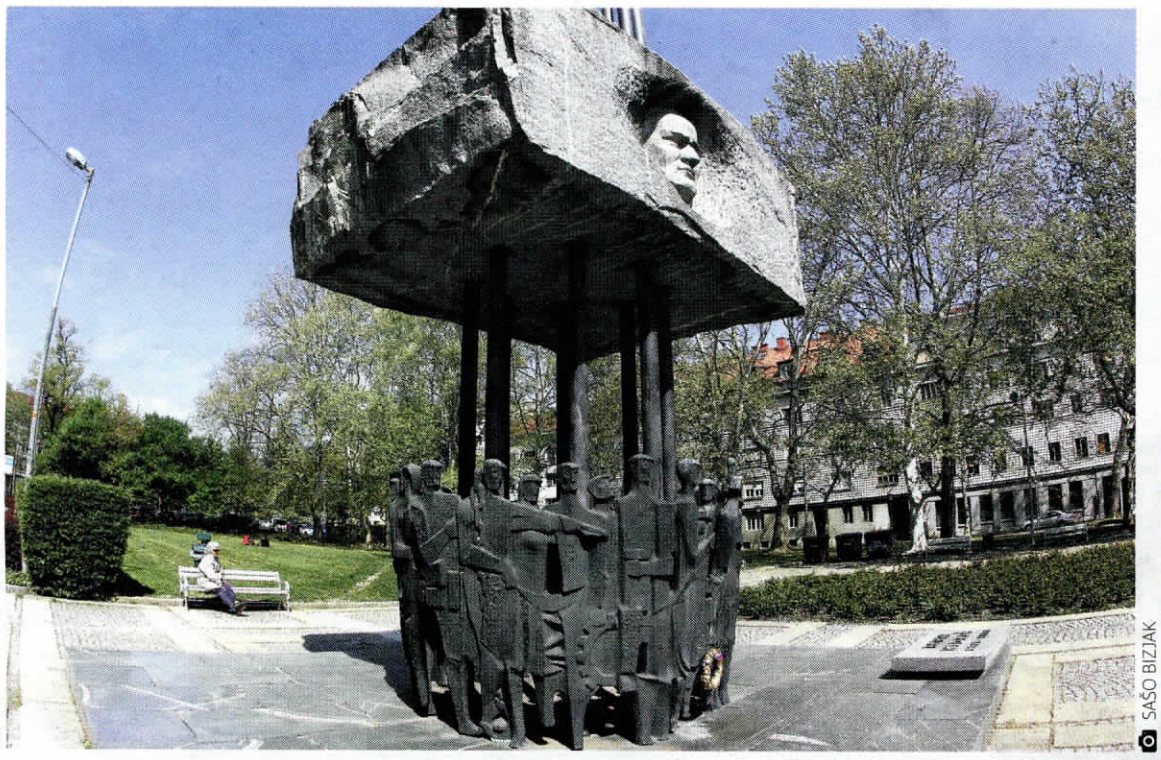
Leta 1930 so se komunisti začeli na novo sestavljati. Boris Kidrič je bil eden najaktivnejših. Šole sicer še ni povsem zapustil – maturiral je in se vpisal na študij kemije. Začeli so z majhnimi celicami na univerzi, se počasi razširili po Ljubljani in končno po Sloveniji. V tem času obnove je spoznal Zdenko Armič, ki je kmalu postala njegova žena, tudi sama pa zagrizena komunistka. Akcija je bila vse širša: sledile so povezave znotraj Jugoslavije. Leta 1934 je Ljubljano obiskal

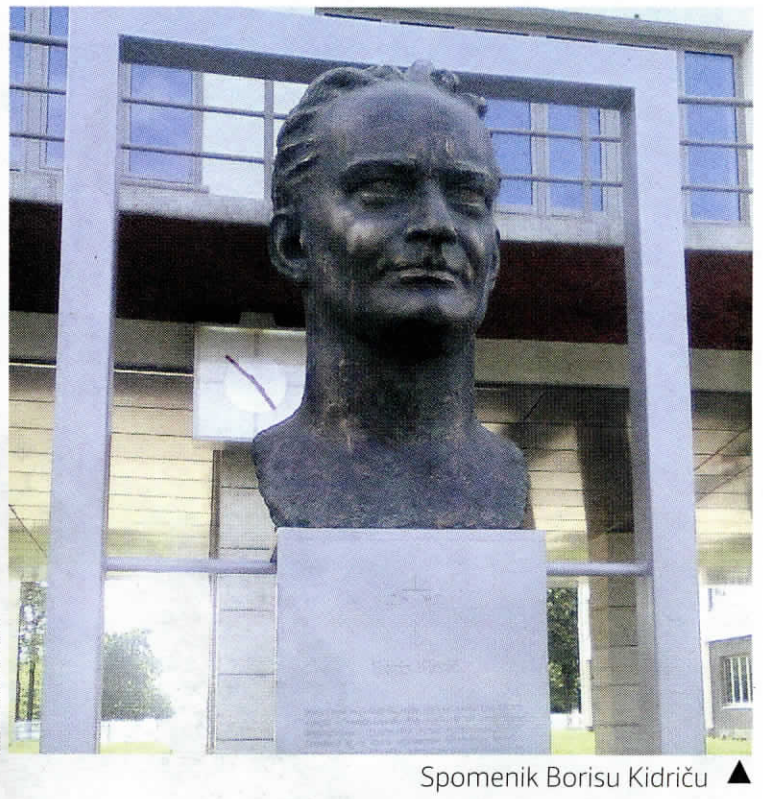
ARHIV VEČERA

Talum v Kidričevem daje kruh. ▲

prinašal veter

SAŠO BIZJAK

Trg Borisa Kidriča v Mariboru ▲

SAŠO BIZJAK

Spomenik Borisu Kidriču ▲

Tito, leto pozneje je bil Boris Kidrič že imenovan za sekretarja CK SKOJ, kar je bila njegova prva funkcija zunaj Slovenije. Svoje domovine pa nikakor ni pozabil, še več: spodbujal je vse mlade (ne le komuniste), naj se aktualni oblasti uprejo. Tako široko, demokratično stališče pa ni bilo všeč vodstvu jugoslovanskih komunistov. Sledili sta izdaja (nikdar nismo zagotovo izvedeli, ali so ga izdali prav komunisti) in nova enoletna zaporna kazen. Pozneje je Kidrič odšel v emigracijo, najprej v Prago, pozneje še v Pariz, kjer je bil takrat sedež CK. Šele leta 1939 se je znova vrnil v Slovenijo, kjer so ga takoj aretirali, ga držali zaprtega skoraj pol leta, naposled pa zaradi pomanjkanja dokazov izpustili. Boris Kidrič je bil v svojem predvojnem komunističnem obdobju zaprt trikrat. Nikoli ni izdal nobenega sodelavca, vselej pa se je javno izrekal za komunista.

Vodja slovenje delegacije na zasedanju AVNOJ

Boris Kidrič je med drugo svetovno vojno odigral eno najpomembnejših slovenskih vlog. Bil je zraven vselej in povsod: gonilna sila ustanovitve OF (27. aprila 1941), ko so se predstavniki vseh naprednih političnih organizacij (še zdaleč ne le komunisti!) odločili, da se uprejo okupatorju ne glede na ceno in posledice. Pozneje, ko se je sčasoma na slovenskih tleh formirala partizanska vojska, je bil Boris Kidrič vseskozi njen politični komisar, nekakšen ideolog, gonilna teoretična sila. Kidrič je imel vrhunsko teoretično znanje, ob njem pa še močno izraženo slovensko zavest in zavedanje, da samo komunizem in njegove teorije po zmagi ne bodo dovolj. Zato je na vso moč spodbujal vsako vrsto kulture in skrbel, da slovenski jezik ne gre v pozabo.

Kidrič je bil zraven tudi pri vseh jugoslovanskih prelomnicah. Leta 1943 je najprej predsedoval slovenskemu Zboru odposlancev v Kočevju, že čez dva meseca pa bil vodja slovenske delegacije na II. zasedanju AVNOJ-a v Jajcu. Takrat je bilo odločeno, da bomo Slovenci po vojni živeli v Jugoslaviji, naši odposlanci pa so bili zadovoljni z izkupičkom. Boris Kidrič ni prevzel zvezne vloge, temveč je bil še enkrat potrjen za vodjo slovenske vojske.

Do zmage nad okupatorji ni bilo več daleč in Kidrič je naslednji dve leti zelo intenzivno razmišljal o tem, kako naprej. Zavedal se je, da so za zmago najzaslužnejši komunisti, in sprejel je, da bodo ti poslej imeli glavno besedo v državi. Komunisti so se s svojimi ostrimi, izključevalnimi stališči z nekdanjimi zavezniki razhajali iz tega ali onega razloga. Postopoma so ostali sami, kar jim na ledja naložilo veliko breme vodenja države v prihodnosti.

Prvi predsednik slovenske narodne vlade

Takoj po osamosvojitvi je sledilo neizogibno: Boris Kidrič je bil imenovan za prvega predsednika slovenske narodne vlade. Svoje naloge se je lotil z neverjetno energijo in fanatizmom. Delal je po šestnajst ur na dan. Vodil je vlado, pisal knjige, usmerjal vse in vsakogar. Zavedal se je, da brez kulture, umetnosti in znanosti ne bo šlo, zato jih je podpiral na vso moč. Že 10. maja 1945, le dan po osvoboditvi, je zahteval od ljubljanske univerze, da se sestavi, kakor ve in zna, in čim prej začne delati.

Leto 1945 je bilo peklensko. Država je bila razrušena, potrebna je bila obnova zgradb, cest, infrastrukture. Primanjkovalo je hrane, pojavljale so se lakota, bolezni. Kidrič je mislil na vse, vzporedno pa skrbel tudi za pozitivno vzdušje in širjenje komunističnih idej med množice.

Kidričevo je še naprej Kidričevo

Najhujši udarec so Slovencem zadali zavezniki. V povojnem kupčkanju smo ostali brez precejšnjega dela ozemlja. Italijani so si ga prisvojili zaradi hitre kapitulacije, Avstrijci pa s spretnim mešetarjenjem in vztrajanjem pri mejah, ki so veljale po prvi svetovni vojni. Navsezadnje smo ostali še brez Trsta. Na drugi strani se je zmagoviti Zahod gladko odrekel političnim emigrantom in vztrajal, da jih mora Slovenija (Jugoslavija) sprejeti nazaj.

Kidrič je od obvez še komaj dihal. In vendar je bil neumoren in že leto pozneje se je lahko pohvalil s konkretnimi rezultati. Slovenija se je obnovila prva med republikami, oživljali so se gospodarstvo, kultura, znanost, umetnost. Ljudje so še živeli težko, a iz dneva v dan nekoliko bolje. Tudi politična zavest je bila na vrhuncu. V Beogradu Kidričevi rezultati niso bili prezrti. Tito je kmalu odločil, da naj se vzorec prenese na celo državo. In le kdo naj bo primernejši za vodjo projekta kot prav Kidrič, ki so ga ekspresno imenovali za zveznega ministra za industrijo. Na položaju je ostal šest let, tam je bil tudi v tistem kritičnem obdobju, ko se je Jugoslavija uprla veliki sestri (za nekatere kar materi) Sovjetski zvezi. Ukrepe informbiroja naj bi bil s svojimi idejami in dejanji najbolj sprovociral prav Kidrič. Sredi največje akcije, ko je bila za njim prva petletka in je v drugi že načrtoval preboj države med razvitejše, je Borisa Kidriča presekala bolezen. Majhna slabost se je izkazala za strašansko, nezaustavljivo levkemijo. Ni ga bilo zdravnika, ki bi ga lahko rešil smrti. Enajstega aprila leta 1953, le dan po 41. rojstnem dnevu, je doživel enega svojih redkih porazov, tokrat dokončnega. Menda v Sloveniji še ni bilo takšnega pogreba. 15. aprila se je v Ljubljani zbrala nepregledna množica, da se poslovi od svojega Borisa Kidriča - Petra.

Dolge sence in Tezno

Povedali smo že, da je bil Boris Kidrič predsednik prve slovenske vlade v tistem strašnem letu 1945. Tudi to, da so nam zahodni zavezniki brez pretirane sentimentalnosti takrat vrnili nekaj sto tisoč političnih emigrantov, tistih, ki se s komunizmom niso strinjali in niso želeli živeti v državi, ki bi jo vodil enostrankarski, komunistični sistem, in tudi tistih, ki so se celo med vojno bojevali na napačni strani. "Kaj naj z njimi?", so se verjetno vpraševali politični veljaki ne le v Sloveniji, temveč še bolj na Hrvaškem (med vrnjenimi je bila nepregledna množica ustašev) in v Srbiji, kamor naj bi se vrnili četniki. Po drugi strani je bilo treba Slovenijo očistiti kočevarskih in štajerskih Nemcev, ki so jih sistematično zbirali v naselju Strnišče (Šterntal) pri Ptuju.

Odločitev danes že poznamo, večina vrnjenih ni dolgo korakala po Sloveniji, kaj šele, da bi dosegli svoje domove. Tudi nemške manjšine kmalu ni bilo več. Na Teznem imamo eno najbolj grozovitih pričevanj dogajanja tistega časa.

Odgovornost za početje je težko deliti - odgovorni so vsi, tisti na vrhu seveda še nekoliko bolj. In kakorkoli obračaš, prvi človek v Sloveniji je bil takrat Boris Kidrič, prva operativka (predsednica zloglasne Varnostno-obveščevalne službe) pa njegova žena Zdenka.

Zapuščina

Kljub vsemu velja Boris Kidrič za enega največjih Slovencev, enega najzaslužnejših, da danes živimo v samostojni državi. Res je, da bi se lahko kakšna odločitev sprejela drugače, s čimer bi bila tudi današnja Slovenija manj razdeljena. Po drugi strani moramo Kidriču priznati številne zasluge.

In slovenski narod mu jih priznava. Po osamosvojitvi so se številne stvari preimenovale, Kidriču so poimenovanj vzeli zelo malo. Tako se predvojno naselje Strnišče, danes že večji kraj ali mestece, še naprej imenuje Kidričevo. Po Borisu Kidriču nosijo ime številne šole, trgi, ulice, nagrade, po Sloveniji najdemo njegove spomenike. Prav je tako - bil je Peter, ki je v Slovenijo prinašal veter. Da nam danes kar prijetno pihlja.